

OŠ Fram

RAZISKOVALNA NALOGA ZA 22. SREČANJE MLADIH RAZISKOVALCEV
OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOL ZGORNJEGA PODRAVJA

RAZISKOVALNA NALOGA

Bi se lahko iz španske gripe naučili, kako spoštovati ukrepe in organizirati pouk?

Avtorja:

Urban Polenčič, 9. b

Tara Medved, 9. b

Mentorica:

Polona Čuk Kozoderc

Lektorica:

Jožica Ravš

Fram, marec 2022

Kazalo vsebine

POVZETEK	3
ZAHVALA	4
UVOD	5
IZBIRA IN OPIS RAZISKOVALNEGA PODROČJA	5
RAZISKOVALNI CILJI IN NAMENI NALOGE	5
TEORETIČNI DEL	5
PRAKTIČNI DEL	6
Zbiranje in obdelava statističnih podatkov	6
RAZISKOVALNI CILJI	6
V raziskovalni nalogi smo želeli ugotoviti, če bi nam poznavanje pandemije španske gripe lahko prineslo nova spoznanja, ki bi jih uporabili pri pandemiji COVID	6
HIPOTEZE	6
ZBIRANJE PODATKOV IN RAZISKOVALNE METODE	6
TEORETIČNO EMPIRIČNI DEL	7
O ŠPANSKI GRIPI	7
Svet	7
Španska gripa na Slovenskem	8
UKREPI ZA ZAJEZITEV ŠIRJENJA BOLEZNI IN SPOŠTOVANJE UKREPOV	9
Svet	9
Ukrepi na Slovenskem	15
ŠOLSTVO	17
Svet	17
Šolstvo na Slovenskem	20
RAZPRAVA	22
ZAKLJUČEK	23
VIRI IN LITERATURA	24

Kazalo slik

<i>Slika 1: Umrli za špansko gripo po starostnih skupinah v 11 župnijah v Ljubljani z neposredno okolico in v deželni bolnici 1918–1919 (N=414).</i>	8
<i>Slika 2: Razkuževanje avtobusa v Londonu marca leta 1920</i>	10
<i>Slika 3: Propagandni plakat</i>	10
<i>Slika 4: Plakat s priporočili, kako se obvarovati pred špansko gripo</i>	11
<i>Slika 5: Policisti v Seattlu, ki nosijo zaščitne mask</i>	12
<i>Slika 6: Maske med špansko gripo</i>	12
<i>Slika 7: Maske v obliki nagobčnikov</i>	13
<i>Slika 8: Grafi, ki prikazujejo število umrlih po posameznih krajih v ZDA</i>	14
<i>Slika 9: Proslava v Kamniku ob ustanovitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov je potekala brez zaščitnih mask</i>	16
<i>Slika 10: Shod v Brežicah ob razglasitvi nastanka Države Slovencev, Hrvatov in Srbov</i>	17
<i>Slika 11: Šolarje stehta in izmeri prehranski delavec Rdečega križa v Cotton Plant, Arkansas, 1919</i>	18
<i>Slika 12: Royal Samuel Copeland, predsednik newyorškega odbora za zdravje med epidemijo gripe</i>	18
<i>Slika 13: Članki v časopisih s priporočili za omejitev okužb s špansko gripo</i>	19

POVZETEK

V času zadnje epidemije smo se pogosto spraševali, kako pa je bilo z epidemijami v preteklosti. Ali so ljudje doživljali podobne stiske, so tudi v preteklosti obstajali ukrepi, so tudi v preteklosti nosili maske. Ali so že v preteklosti prilagajali šolanje. Nenazadnje, kakšna je bila statistika umrljivosti in okužb.

In nastala je tema najine raziskovalne naloge, ki se je sicer v času dela veliko spreminjala, saj sva vedno znova in znova naletela na kaj novega.

Želela sva torej poseči v preteklost in se dotakniti epidemij. Ker sva morala nabor skrbeti, sva na koncu pod drobnogled vzela špansko gripo in jo raziskovala ter primerjala s COVID-om.

KLJUČNE BESEDE: ŠPANSKA GRIPA, MASKE, STATISTIKA, UKREPI

ZAHVALA

Zahvaljujeva se mentorici Poloni Čuk Kozoderc, ki nama je ves čas raziskovanja in dela stala ob strani. Hvala učiteljici Jožici Ravš za lektoriranje. Prav tako se zahvaljujeva družinama, ki sta nama ves časa najinega dela stali ob strani in naju vzpodbujali.

Vsem iskrena hvala.

UVOD

To temo sva izbrala, saj so naju že od nekdaj zanimalo množične epidemije/pandemije. Zanimalo naju je, ali so bili ukrepi za zaježitev širjenja španske gripe podobni kot pri pandemiji COVID, ki sva jo doživela sama in kako so se ljudje v letih med 1918 in 1920 odzvali nanje. Pričakovala sva, da se je o španski gripi veliko poročalo in da je bil odziv ljudi na ukrepe drugačen. Pričakovala sva, da so ljudje ukrepe bolj spoštovali, saj so imeli nadrejeni in strokovni delavci takrat večji vpliv in spoštovanje, kot ga imajo danes.

Zanimalo naju je tudi, kako se je na pandemijo gripe odzval takratni šolski sistem. Pričakovala sva, da učenci in učitelji niso bili deležni nobene pomoči in da so bile šole v času trajanja pandemije zaprte.

IZBIRA IN OPIS RAZISKOVALNEGA PODROČJA

Kot sva že zapisala naju že od nekdaj zanimajo epidemije. In ker epidemija Covida – 19 še traja in ker smo še kako vpeti tudi v čas in dogajanje okoli tega, sva želela raziskati še kaj drugega.

In podala sva se v preteklost. Kot nalašč se je pojavila španska gripa, ki je prav tako terjala ogromno žrtev. To sva vedela. Naju pa je zanimalo, ali so se ljudje tudi takrat soočali z ukrepi in vsem kar sodi zraven.

RAZISKOVALNI CILJI IN NAMENI NALOGE

TEORETIČNI DEL

- Španska gripa.
- Ukrepi v času epidemije španske gripe.

PRAKTIČNI DEL

Zbiranje in obdelava statističnih podatkov.

RAZISKOVALNI CILJI

V raziskovalni nalogi smo želeli ugotoviti, če bi nam poznavanje pandemije španske gripe lahko prineslo nova spoznanja, ki bi jih uporabili pri pandemiji COVID.

HIPOTEZE

Oblikovala sva naslednje hipoteze:

1. Ukrepov za zaježitev širjenja španske gripe je bilo manj kot pri pandemiji COVID.
2. Ukrepi za zaježitev širjenja španske gripe so se bolj dosledno upoštevali kot pri pandemiji COVID.
3. Šole so bile v času, ko je razsajala španska gripa, zaprte.
4. Učenci in učitelji niso bili deležni nobene pomoči pri poučevanju.

ZBIRANJE PODATKOV IN RAZISKOVALNE METODE

Uporabljala sva sicer primarne in sekundarne metode. Vendar morava poudariti, da je bilo primarnih precej manj. Tukaj sva se ubadala predvsem s statistiko in obdelovanjem statističnih podatkov.

Kot sekundarno pa sva poiskala različno literaturo o španski gripi.

TEORETIČNO EMPIRIČNI DEL

O ŠPANSKI GRIPU

Svet

“Pandemija španske gripe velja za eno od največjih katastrof v človeški zgodovini. V obdobju 1918–1920 naj bi po vsem svetu zbolelo 500 milijonov ljudi in jih po zadnjih ocenah umrlo med 50 in 100 milijonov oz. od tri do pet odstotkov takratne svetovne populacije. Bolezen se je skoraj povsod po svetu v manj kot letu dni razširila v treh valovih. Na severni polobli so jo zaznali prvič spomladi in poleti leta 1918, drugi val bolezni je zajel ves svet jeseni istega leta, zadnji val je sledil spomladi leta 1919. Umiranje za špansko gripo v drugem valu bolezni je doseglo skoraj vso človeško populacijo in je po vsem svetu trajalo le šest mesecev. Influenca se je ponekod obdržala oz. vrnila (do) leta 1920 kot možni četrti val, in sicer v nekaterih delih Skandinavije in na izoliranih otokih južnega Atlantika. Čeprav je bila epidemija španske gripe ena najsmrtonosnejših epidemij v zgodovini človeštva, je nemogoče ugotoviti natančno število umrlih. Razlogi za to so različni. Za nekatere predele sveta ni na voljo nikakršnih podatkov (afriške države, države Južne Amerike), za druge dele pa obstajajo zgolj ocene, pri čemer gre po navadi za manjša, nepovezana območja. V tem pogledu so izjema deli zahodne Evrope, Severne Amerike in Avstralija. Vendar tudi ti podatki niso zanesljivi, saj influenza oz. gripa nikjer ni spadala med tiste nalezljive bolezni, ki jih je bilo treba prijavljati. Zaradi netipičnih simptomov in neobičajne klinične slike za influenco so zgodnjo fazo bolezni pogosto napačno diagnosticirali. Pri tej influenci so ljudje pogosto umirali zaradi sekundarnih komplikacij; pogosti vzrok smrti je bila pljučnica. V Evropi naj bi po nekaterih ocenah za špansko gripo umrlo 2 milijona ljudi, v ZDA 675.000. V Evropo so bolezen prinesli ameriški vojaki, ki so jih ZDA v drugi polovici 1918 poslale na pomoč antantnim silam. Prva žarišča bolezni so bila zato francoska pristanišča, kjer so se ameriški vojaki izkrcavali (Brest). Bolezen je bila tako močna, da je na ameriških vojaških ladjah na poti čez Atlantik obolelo kar pol milijona ameriških vojakov. Iz Francije se je bolezen razširila med vojaki Velike Britanije, Italije, Avstro-Ogrske in Nemčije. Ti so jo nazadnje prenesli še na civilno prebivalstvo.” [1]

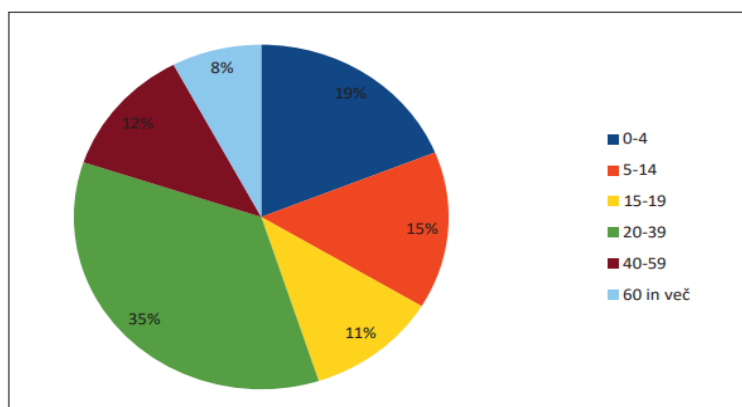
Zavezniki v prvi svetovni vojni so bolezen imenovali »španska gripa« predvsem zato, ker je bila v Španiji deležna mnogo večje medijske pozornosti kot drugje, saj Španija v vojni ni sodelovala in tako ni bilo vojne cenzure.

Španska gripa na Slovenskem

Podatke o posledicah in razsežnosti španske gripe na slovenskem področju večinoma lahko pridobimo iz mrliških knjig, ki so jih vodili duhovniki po župnijah, iz zapisov nekaterih zdravnikov, ki so se soočali z bolniki s špansko gripo, iz šolskih kronik in iz časopisnih člankov. Sistematičnega zbiranja podatkov o obolelih in umrlih ni bilo, saj je bila takrat pri nas vojna, revščina in veliko pomanjkanje. Ljudje so se ukvarjali z osnovnimi potrebami in se borili za preživetje.

Osebno izkušnjo s špansko gripo je v slovenskem prostoru opisal goriški zdravnik Anton Breclj (1875–1943), ki je bil jeseni leta 1918 edini civilni zdravnik v goriškem okraju. Tudi sam je zbolel za gripo. »Kakor gozdni požar v viharju se je razširila hripa po mestu in okolici. Obolevali so ljudje kar vsi vprek, umirali pa večinoma mladeniči in mladenke oziroma mlade žene kar na kupe, največkrat radi vnetja možganov ali možganskih mren. Kakor da se je peklu zaklelo, da mora pokončati vse, čemur je dotlej prizanesla vojska! Mlade žene s kopicami nedoraslih otrok brez očeta so legale v grob, čvrste mladenke, ki so nadomeščale v vojski pobite ali bogve kje ujete brate in očete, so zapuščale rodne domove brez pomoči. Bili smo že vajeni raznih grozot zadnjih let, a tista kuga nam je sekala še posebno krute, skeleče rane«. [1]

Na slovenskem območju je za gripo umrlo 10-15 tisoč, v Ljubljani pa okrog 500 prebivalcev. Šolske kronike poročajo o širjenju bolezni med šolskimi otroki, saj je gripa prizadela predvsem mlade stare med 15 in 35 let, starejši so bili že prej okuženi z virusom gripe, ki ni imela tako hudih posledic in so špansko gripo preboleli v lažji obliki. [1]

Slika 1: Umrli za špansko gripo po starostnih skupinah v 11 župnijah v Ljubljani z neposredno okolico in v deželni bolnici 1918–1919 (N=414).

Vir: https://zdpj.si/wp-content/uploads/2020/05/AH_28-2020-1_KEBER.pdf

UKREPI ZA ZAJEZITEV ŠIRJENJA BOLEZNI IN SPOŠTOVANJE UKREPOV

Svet

V oddaji Španska gripa-nevidna ubijalka na kanalu History Channel smo izvedeli, da so bile v veliko državah po Evropi v letih 1918 in 1919 težke razmere za življenje. Vladalo je vsesplošno pomanjkanje, prebivalci so se ubadali s posledicami vojne, poleg tega pa so množično zbolevali za špansko gripo. Prav zaradi naštetih vzrokov je bilo v teh državah manj beleženja in pisanja o bolezni, ki je prizadela ves svet.

Poleg tega smo izvedeli tudi, da se v državah, kjer je potekala vojna, o španski gripi ni govorilo. Vsaka informacija o težkih razmerah v državi bi pomenila prednost za sovražnika. Zato se informacije o širjenju, številu mrtvih in morebitnih ukrepih niso širile. Prva država v Evropi, ki je začela poročati o epidemiji in njenih posledicah, je bila Španija, ki je bila v vojni nevtralna in je zato take informacije lahko javno objavila. Zaradi informacij o bolezni, ki so se širile iz Španije, je bila bolezen poimenovana kot španska gripa, čeprav so prve okužene osebe prihajale iz ZDA. Gripa se je najprej razširila med vojaki. Vojaški voditelji so se zavedali, da bi poznavanje nevarnosti nalezljive bolezni lahko zelo slabo vplivalo na moralo vojakov, zato so jim raje zamolčali smrtonosne posledice bolezni, ki se je širila med njimi.

Tudi izjava Sir Arthurja Newsholma, vodje britanske zdravstvene službe, ki se je sicer zelo zavzemal za izboljšanje zdravstvenega sistema v Angliji, govori v prid vojnim potrebam pred potrebami vojakov: "Velike potrebe vojskovanja upravičujejo tveganje širjenja." Zaradi vseh teh razlogov se ob pojavu gripe, o bolezni ni poročalo in zato tudi ni bilo ukrepov, s katerimi bi pomagali zajezi širjenje.

Največ informacij za raziskovalno nalogo smo pridobili iz virov, ki prihajajo iz ZDA, saj na področju njihovega ozemlja vojna ni potekala.

Po prvem primeru v San Franciscu je mestni odbor za zdravje javnosti izdal vrsto priporočil kako se izogniti okužbi z gripo:

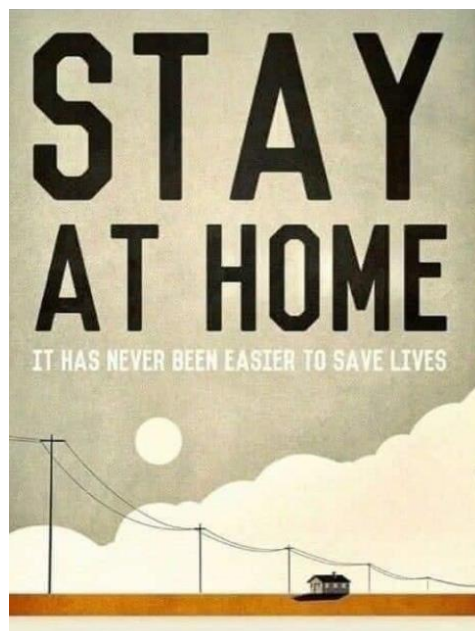
- izogibanje tramvajem med večjimi konicami,
- naj ne plešejo na javnih mestih,
- izogibanje gneči,
- osebna higiena,
- ... [2]

Podobno je bilo tudi v drugih krajih v ZDA, čeprav so mesta izbrala različne strategije za zajezitev širjenja bolezni. [3]

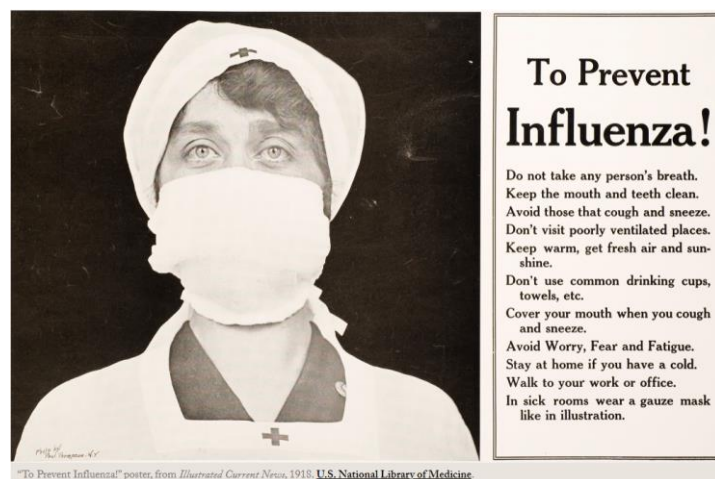
Slika 2: Razkuževanje avtobusa v Londonu marca leta 1920

Vir : <https://www.bbc.com/news/in-pictures-52564371>

Slika 3: Propagandni plakat

Vir: https://www.adsoftheworld.com/media/outdoor/united_nations_covid19_stay_at_home_poster

Slika 4: Plakat s priporočili, kako se obvarovati pred špansko gripo

Vir: <https://www.laphamsquarterly.org/roundtable/eat-more-onions>

Zapirale so se razne ustanove (plesne dvorane), sprevodnikom je bilo ukazano, da morajo biti okna vagonov vedno odprta razen v dežju. Bolnišnice so lahko sprejemale le nujne primere. Zdravstvenim delavcem je bilo naročeno, naj nosijo maske, ko so z bolniki z gripo. [3]

Članek nam govori, da se je v San Franciscu oblikoval zbor za zdravje, ki je določil seznam omejitev, kljub temu da se vsi člani s tem niso strinjali, saj so menili, da bodo stroge omejitve povzročile paniko pri ljudeh in bi negativno vplivale tudi na gospodarstvo. [2]

Čeprav je bilo omejitev veliko, je bilo veliko nestrinjanja ravno z nošenjem mask. Nekateri so maske nosili že pred sprejetimi pravili, nekateri pa tudi po tem niso želeli uporabiti maske.

Nošenje mask je postalo simbol domoljubja. Kdor je nosil masko v javnosti, je bil označen kot domoljub, kdor se je temu upiral, pa je bil sovražnik naroda. Ljudi, ki niso nosili maske so označili za nevarne lenuhe. [2]

O odnosu do nošenja mask govori tudi izjava guvernerja Kalifornije Williama Stephensona, ki je v obvestilu za javnost povedal, da je "domoljubna dolžnost vsakega ameriškega državljana", da nosi masko in da je to, "dolžnost do naše dežele in države, ki jo lahko vsak državljan zlahka pokaže." [2]

Kontrola nad spoštovanjem pravil je bila predana policiji, zato so zaradi nepravilnega nošenja/lenošnja mask ljudi aretirali, nekatere so celo zaprli v zapore, ki so posledično postajali vse bolj prenatrpani. Prenatrpani zapori pa so bili zopet prostor, kjer so se okužbe hitro širile. [2]

Slika 5: Policisti v Seattlu, ki nosijo zaščitne mask

Vir: <https://www.nytimes.com/2020/03/09/health/coronavirus-is-very-different-from-the-spanish-flu-of-1918-heres-how.html>

Maske so bile narejene iz različnih materialov, zato niso bile vse učinkovite. Mask izdelanih iz gaze je hitro zmanjkalo, zato so zdravstveni odbori pozivali ženske k lastni izdelavi mask. Modno ozaveščenim ženskam so predlagali izdelavo mask iz šifona, saj so upali, da se bo uporaba mask s tem razširila. Nekateri so si izdelali plastične zaščite, ki so izgledale kot nagobčniki. [2]

Slika 6: Maske med špansko gripo

Vir: <https://edition.cnn.com/2021/06/28/health/changes-after-covid-pandemic-1918-flu-wellness-scn/index.html>

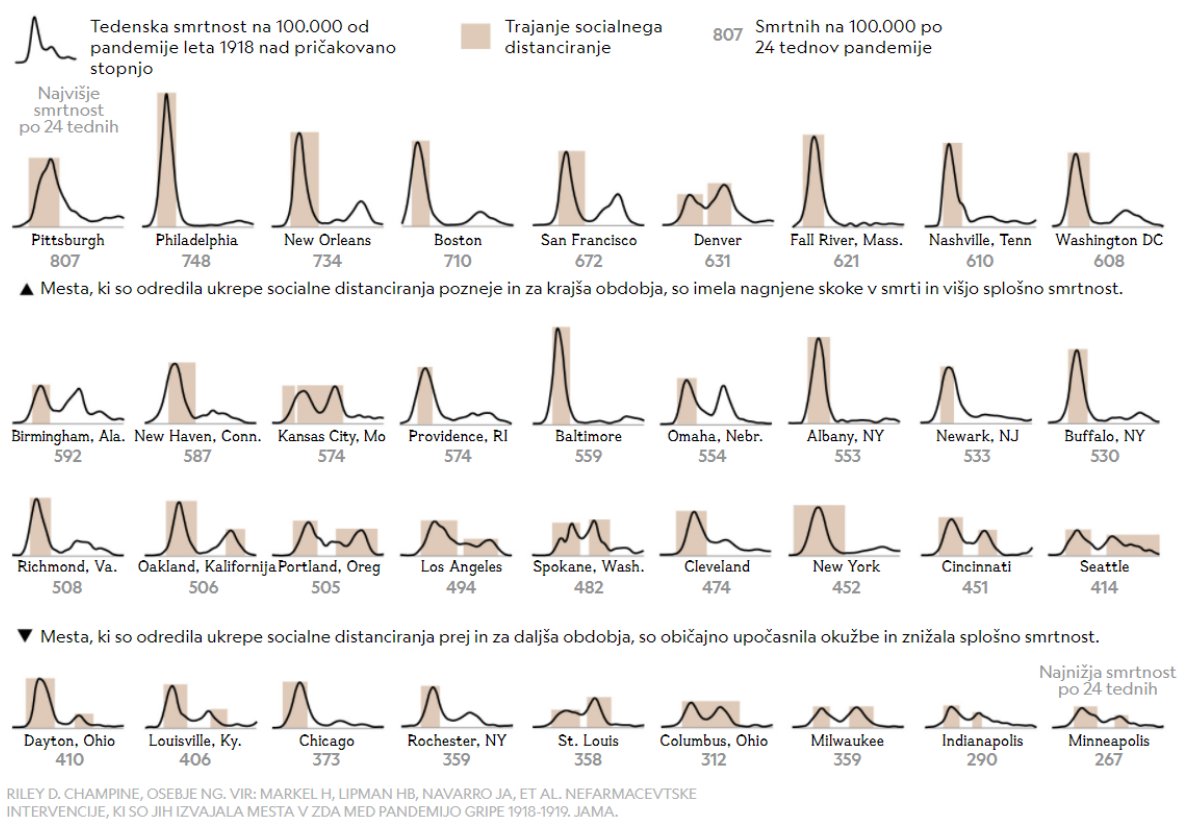

Slika 7: Maske v obliki nagobčnikov

Vir: <https://www.indiatoday.in/fact-check/story/unrelated-images-go-viral-as-scenes-from-100-year-old-spanish-flu-pandemic-1686932-2020-06-08>

Po prvem valu, ko se je stanje izboljšalo, so prebivalci San Francisca z veseljem odvrgli maske. Vendar je ob prihodu drugega vala zahteva po nošenju maske ponovno začela veljati. Razpoloženje proti maskam je bilo tako močno, da je več vplivnih San Frančiškanov, vključno z nekaj zdravniki in člani nadzornega odbora, ustanovilo »Ligo proti maskam«, ki je organizirala javno srečanje, da bi obsodila odlok in razpravljala o načinih, kako ga odpraviti. Dogodka se je udeležilo več kot 2000 ljudi. [2]

Časopisni članki so poročali tudi o nespoštovanju ukrepov v Philadelphii. Ob koncu vojne so v mestu organizirali parado za promocijo kupovanja državnih obveznic, s katerimi bi zbrali denar za poplačilo vojnih stroškov. Kljub omejevanju množičnega zbiranja se je na ulicah zbralo okrog 200 000 ljudi. Teden dni po paradi je število obolelih v mestu naraslo na 45 000. V naslednjih šestih tednih je umrlo več kot 12 000 ljudi. Posledice nespoštovanja ukrepov v Philadelphii se kažejo tudi v primerjavi grafov, ki prikazujejo število okuženih v ameriških mestih. V Philadelphii je število okuženih zelo hitro naraslo in tudi smrtnost je bila ena od najvišjih med ameriškimi mesti. [3]

Slika 8: Grafi, ki prikazujejo število umrlih po posameznih krajih v ZDA

Vir: <https://www.nationalgeographic.com/history/article/how-cities-flattened-curve-1918-spanish-flu-pandemic-coronavirus>

Graf prikazuje število umrlih na 100 000 prebivalcev v obdobju 24 tednov med trajanjem epidemije španske gripe v večjih mestih v ZDA. Obarvan del je trajanje ukrepov. Za Philadelphio in San Francisco smo ugotovili, da niso upoštevali ukrepov. Posledično so imeli tudi strm porast okuženih in umrlih. Za mesta New Haven, New York in Chicago smo našli podatke, ki pričajo o dobrem sodelovanju strokovnjakov z različnih področij, saj številke kljub odprtim šolam niso bile visoke v primerjavi z nekaterimi drugimi mesti. Birmingham in Omaha v drugem valu sploh nista uvedla ukrepov. Več težav so v drugem valu imeli tudi v mestu St. Louis, kjer so zaradi občutka, da epidemijo obvladajo, začeli s sproščanjem ukrepov. Vendar so to storili prehitro, saj je bilo število mrtvih v drugem valu večje kot v prvem. Podobna situacija se je zgodila tudi v Denverju in v mestu Spokane. Rada bi poudarila, da sklepava, da bi velik porast mrtvih lahko preprečili s hitrejšim uvajanjem ukrepov. Ukrepe bi morali uvesti že ob prvih potrjenih okužbah, ne pa, ko je bilo že prepozno. Vsakršno vmesno prekinjanje ukrepov, ko je bilo število okužb/smrti še vedno visoko, je bilo nesmiselno, saj so okužbe/smrti takoj začele naraščati (glej graf). [2][3][4][5][6][7][8][9]

V dokumentarnem filmu Španska gripa-nevidna ubijalka poročajo, da posebnih ukrepov za vojake, ki so bili prvi prenašalci bolezni, ni bilo. Eden od razlogov je bilo nepoznavanje bolezni. Za vojne voditelje pa je bilo pomembno tudi, da se informacije o nevarnosti gripe ne širijo, da ne bi slabo vplivale na pripravljenost vojakov za boj. V drugem valu, ko je bil virus gripe še bolj smrtonosen, so sicer vojake, ki so kazali znake bolezni, izolirali od ostalih, niso pa posebej zaščitili vojakov, ki so bili z njimi v stiku.

Ukrepi na Slovenskem

Edini javnozdravstveni ukrep na Kranjskem med epidemijo je bilo enomesečno zaprtje vseh šol najprej v Ljubljani, nato pa še v najbolj prizadetih okrajih na Dolenjskem. [10]

»Občutek, da se mestna in deželna oblast v preprečevanju širjenja epidemije nista (dovolj) potrudili, posredno odseva tako iz objavljenega poročila mestnega zdravnika kot tudi iz vsaj enega od člankov v Slovenskem narodu. Če je bil mestni zdravnik mnenja, da se z javnim zdravstvom ne da pri tej epidemiji »nič doseči«, je pisec drugega članka ugotavljal, da razen zaprtja šol deželna in mestna oblast v času epidemije nista uvedli nobenega drugega (potrebne) ukrepa. Znano je, da so v nekaterih avstro-ogrskih mestih kot so bili Dunaj, Budimpešta, Trst in Gradec poleg šol zaprli tudi kinematografe, gledališča in zabavišča. O tem so razmišljali tudi na seji Deželnega zdravstvenega sveta 23. oktobra. Vendar pa takrat dodatnih ukrepov zaradi dejstva, da gripa v Ljubljani že slabi, niso uvedli. Sklenili so, da bi dodatni ukrepi, kot so npr. zaprtje kinematografov in gledališč ter omejitve prometa na cestni železnici, prišli v poštev ob ponovnem močnem pojavu bolezni. Kljub temu so ljudem priporočali, da naj se izogibajo dogodkov, kjer se zbira veliko ljudi. Vseeno se je 29. oktobra, dan pred razglasitvijo Narodne vlade v Ljubljani, velike narodne manifestacije na ljubljanskem Kongresnem trgu udeležilo nad 30.000 ljudi. V praksi se je dogajalo, da so morali zapreti nekatere trgovine in gostilne, saj je zaradi bolezni zmanjkalo osebja. [10]

Gotovo pa je epidemija maloštevilne ljubljanske civilne zdravnike vznemirila. Društvo zdravnikov na Kranjskem je namreč »influenčno epidemijo« izbralo za glavno temo mesečnega zborovanja, ki so ga imeli 18. oktobra v učilnici porodniškega oddelka deželne bolnice. V društvu so ljudi sicer svarili pred uživanjem alkohola kot sredstva proti gripi in poudarjali, da alkohol, nasprotno od splošnega prepričanja, zmanjšuje odpornost proti boleznim. Ljudem so svetovali zračenje stanovanj, gibanje na prostem, izpiranje ust z dezinfekcijskimi sredstvi in

varovanje pred prehladom. Ker so bili zdravniki zasuti s prošnjami za obisk, so le-ti ljudi pozivali, naj upoštevajo njihovo naporno delo v tem času in naj se za obiske naročijo vnaprej. Prav tako so ljudi prosili, da naj jih kličejo samo v nujnih primerih.« [10]

V virih, ki govorijo o španski gripi na Slovenskem nismo našli zapisa, ki bi priporočal uporabo mask ali pa omenjal, da so ljudje morali nositi maske za preprečitev okužbe. Tudi slikovno gradivo iz leta 1918 in 1919 nam kaže, da maske niso bile v uporabi. Iz tega sklepamo, da se maske na slovenskem področju niso nosile.

Slika 9: Proslava v Kamniku ob ustanovitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov je potekala brez zaščitnih mask

Vir: www.muzej-kamnik-on.net

Slika 10: Shod v Brežicah ob razglasitvi nastanka Države Slovencev, Hrvatov in Srbov

Vir: Posavski muzej Brežice, <https://www.pmb.si/posavska-stoletja/shod-ob-razglasitvi-nastanka-drzave-slovencev-hrvatov-in-srbov>

ŠOLSTVO

Svet

V Milwaukeeju, Wisconsinu in Rochesterju v New Yorku so šolski in zdravstveni uradniki združili moči za pomoč učencem in njihovim družinam pri obvladovanju posledic španske gripe. V veliko mestih so organizirali zdravstvene službe, ki so pregledovale zdravstveno stanje otrok in svetovale družinam kako naj ravnajo v primeru bolezenskih znakov. [11]

Med pandemijo gripe 1918–1919 v Združenih državah je večina mest kot glavno strategijo za preprečevanje širjenja gripe uvedla zaprtje šol. Nekatere šole so bile zaprte za več tednov ali celo mesecev. Vendar pa so se tri mesta – New York City, Chicago in New Haven v Connecticutu – oddaljila od prevladujočega vzorca tako, da so svoje javne šole ohranile odprte, medtem ko je divjala pandemija. Namesto da bi študente poslali domov, so okrepili in razširili programe šolske inšpekcije, ki so si jih mestni zdravstveni in šolski uradniki tako zavzeto prizadevali vzpostaviti v zadnjih desetletjih. Čeprav je bila prva prioriteta zdravstvenih ekip diagnoza nalezljivih bolezni so okrajni zdravniki in šolske medicinske sestre pregledali otroke tudi zaradi mišično-skeletnih deformacij, slabega vida, težav s sluhom, zastrupitve iz okolja, zobne higiene, sladkorne bolezni in drugih kroničnih bolezni. [11]

Slika 11: Šolarje stehta in izmeri prehranski delavec Rdečega križa v Cotton Plant, Arkansas, 1919

Vir: <https://www.pbs.org/newshour/health/analysis-why-some-schools-stayed-open-during-the-1918-flu-pandemic>

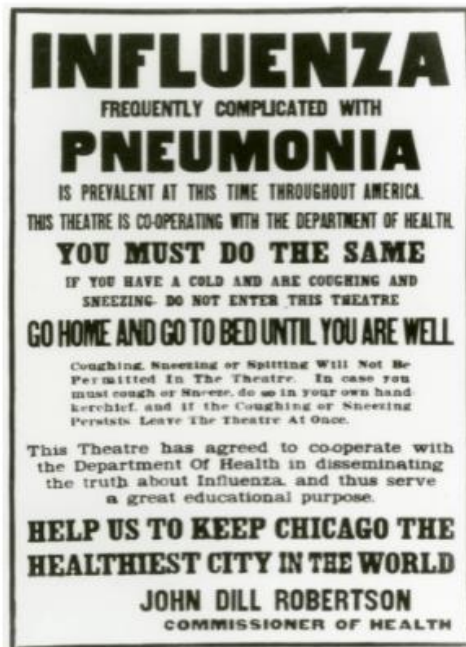
Ko je jeseni 1918 v New Yorku prizadela gripa, je bilo v šolo vključenih več kot milijon otrok. Ocenjujejo, da je več kot 75 % otrok živelo v prenatrpanih in nehigienskih stanovanjskih hišah. Dr. Royal Copeland, takratni komisar ministrstva za zdravje, je vztrajal, da je čisto okolje sodobnih šolskih zgradb v kombinaciji z zdravniškimi pregledi in pregledi veliko varnejše za zdravje otrok. Dr. Copeland je spregovoril tudi o apatiji otrok in trdil, da je otrokom bolje v šoli, pod nadzorom, kot pa da se doma igrajo na ulicah. [5]

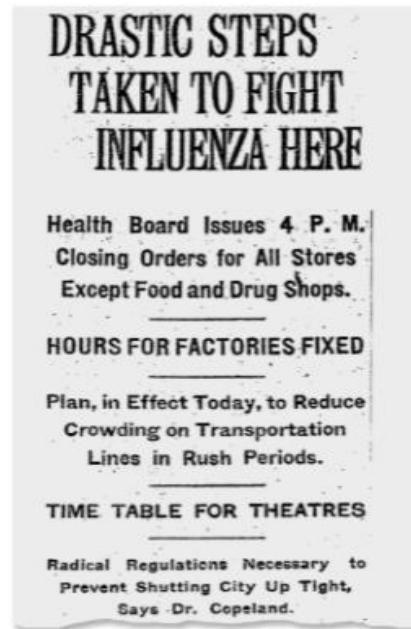
Slika 12: Royal Samuel Copeland, predsednik newyorškega odbora za zdravje med epidemijo gripe

Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Royal_Samuel_Copeland_in_1920.jpg

V Chicagu je imel podobno filozofijo komisar za zdravje John Dill Robertson. Robertson se je v boju proti jeznim staršem in učiteljem trdno upiral zaprtju šole. Leta 1919 je poročal, da so higienske razmere v šolah boljše kot tiste, ki bi jih bili otroci deležni doma. Tudi brez zaprtja šol v Chicagu so bile učilnice dokaj prazne zaradi visoke stopnje odsotnosti otrok. Robertson se ni strinjal s starši, ki so zaradi strahu pred okužbo pustili otroke doma. [7]

A flier published by the Chicago Department of Health. National Library of Medicine

An article from The New York Times. Oct. 5, 1918. The New York Times

Slika 13: Članki v časopisih s priporočili za omejitev okužb s špansko gripo

Vir: <https://www.nytimes.com/2020/03/09/health/coronavirus-is-very-different-from-the-spanish-flu-of-1918-heres-how.html>

Komisar za zdravje New Havena, je v času pandemije okrepil šolske zdravstvene inšpekcijske programe, da bi hitro diagnosticirali otroke, ki so bili okuženi z gripo, in jih čim prej izolirali od vrstnikov in učiteljev. V sodelovanju s starši, šolskim odborom in županom je Wright razvil načrt, da bi otroke obdržal v šolah, kjer so zdravniki in medicinske sestre delali polni delovni čas, da bi identificirali bolne otroke in jih poslali domov na ustrezno oskrbo. Ta načrt je tudi pomagal preprečiti zbiranje študentov na ulicah in zmanjšal njihovo izpostavljenost bolnim odraslim. [8]

V Los Angelesu so župan, zdravstveni komisar, vodja policije in šolski nadzornik sodelovali pri spremljanju stopnje okužb, zagotavljanju dodatnega usposabljanja učiteljev ter izdelavi in

dostavi domačih nalog za 90.000 šolarjev. Uvedli so sistem nadziranja bolezni in zaradi tega so lahko določili območja, kjer ni bilo okužb. Nadzornik mesta in zdravstveni komisar sta sodelovala z odborom za izobraževanje in zato so zdravniki pregledali učence in učitelje, pred odprtjem vsake šole. Zaradi tega se je prvih pet od 230 javnih šol v Los Angelesu ponovno odprlo že 9. januarja. Ko se je epidemija po mestu umirila, so se otroci spet vrnili v svoje učilnice. 6. februarja se je ponovno odprla zadnja od preostalih stavb. Po novem modelu se je tako na tisoče otrok lahko vrnilo v svoje učilnice veliko prej, kot bi se sicer zgodilo. [12]

Medtem ko so bile šole v St. Louisu zaprte, so policijski avtomobili postali reševalna vozila, učitelji pa so delali v zdravstvenih postajah. [13]

Takšno sodelovanje je pomagalo tudi šolam, ko so se ponovno odprle. Zato ni bilo potrebe po večjih spremembah znotraj pouka, da bi učenci lahko nadoknadili zamujeno poučevanje. [13]

V San Franciscu, ki ga je pandemija zelo prizadela, so po odprtju šol skrajšali počitniški odmor in med šolskim letom vsak dan podaljšali pouk za 20 minut v osnovnih šolah in 45 minut v srednjih šolah. [13]

Šolstvo na Slovenskem

Obolevanje učencev in učiteljev za špansko gripo v Ljubljani in v širšem osrednjeslovenskem prostoru je eno od redkih dogajanj v zvezi z epidemijo, ki je do določene mere dokumentirano in ki neposredno kaže na veliko razširjenost influence. Delež učencev, ki so manjkali pri pouku, je bil v posameznih šolah različen, in sicer v razponu 16–75 % vseh šolarjev. Edini javnozdravstveni ukrep na Kranjskem med epidemijo je bilo enomesečno zaprtje vseh šol najprej v Ljubljani, nato pa še v najbolj prizadetih okrajih na Dolenjskem. [10]

Vir nam govori tudi o velikih spremembah, ki so čakale otroke, ko so se ponovno vrnili v šole. Po enomesečnem zaprtju šol so se namesto v avstro-ogrsko šolo vrnili v šolo v novonastali Državi SHS. Avstro-ogrska je med enomesečnim zaprtjem šol namreč razpadla. Da se ljudje niso kaj dosti menili za ukrepe za preprečevanje širjenja gripe nam govori tudi shod, ki so se ga številni prebivalci udeležili v podporo novi jugoslovanski državi. [10]

Šolska kronika ljubljanske osemrazredne deške ljudske šole v Šiški poroča, da se je mladina kljub zaprti šoli med epidemijo španske gripe 29. oktobra, dan pred razglasitvijo Narodne vlade v Ljubljani, skupaj z učitelji zbrala v šoli in se s šolsko zastavo udeležila

slavnostnega spreveda po Ljubljani. Velike narodne manifestacije se je na ljubljanskem Kongresnem trgu udeležilo nad 30.000 ljudi. Shoda so se udeležile tudi učenke in učiteljice I. dekliške ljudske šole. »Praznično oblečene so se zbrale deklice ob 8h v šolskem poslopju. Vse so se okrasile s slovenskimi trakovi, v rokah so nosile male slovenske zastavice.« V nobenem viru nismo našli, da bi se oblikovali ukrepi za zaščito pred širjenjem bolezni v šolah, niti ni opisano, da bi bile posredovane informacije, ki bi otrokom ali njihovim družinam pomagale pri premagovanju bolezni.

Španska gripa je na Slovenskem prinesla veliko število smrti in pustila veliko globokih ran med prebivalci, se je pa po pandemiji okrepilo zavedanje o pomembnosti higienskih in zdravstvenih razmer, ki so jih deležni otroci. Ko so namreč ljubljanske šole znova začele s poukom, so v časopisju pozivali, naj se predvsem iz zdravstvenih razlogov povsod uvede nerazdeljen dopoldanski pouk. Pri dopoldanskem in popoldanskem pouku so namreč otroci morali »štirikrat prekorakati blatne in snežne ulice, tedaj štirikrat namočiti že itak slabo obutev, štirikrat prezebat v slabi obleki«, kar je slabo vplivalo na njihovo zdravje. »Mladina trpi že tako veliko radi slabe prehrane, sedaj naj se pa izpostavlja še nepotrebni prezebi.« Hkrati bi šole ogrevali le enkrat dnevno, popoldne pa bi jih lahko temeljito zračili. [10]

RAZPRAVA

Prvo hipotezo lahko delno potrdimo, saj drži za slovensko ozemlje, medtem ko so predvsem v ZDA uvedli veliko ukrepov. Drugo hipotezo moramo zavreči saj je bil odziv ljudi na ukrepe podoben kot pri pandemiji COVID-a. Nekateri so ukrepe dosledno upoštevali medtem, ko se nekatere skupine ljudi niso strinjale z njimi. Tretjo hipotezo moramo zavreči, saj smo ugotovili, da so bile šole zaprte le za krajša obdobja ponekod pa so bile ves čas odprte. Za četrto hipotezo lahko rečemo, da drži za slovenske razmere, saj učitelji in učenci niso bili deležni posebne obravnave zaradi pandemije. Učenci so kljub bolezenskim znakom prihajali v šolo. Niti niso bili deležni posebne pomoči tisti, ki so bili doma. V ZDA pa je bila slika drugačna, saj so se ključni ljudje v posameznih mestih znali dobro organizirati in nadzorovati bolezen, brez da bi bili učenci zelo prikrajšani za poučevanje. Organizirali so celo dostavo nalog za učence, ki so bili doma ob zaprtju šole.

ZAKLJUČEK

Znanje, ki smo ga pridobili pri pandemiji španske gripe bi lahko bolj intenzivno uporabljali pri COVID-u. Skozi raziskovanje smo se naučili, da pri zajezitvi množične pandemije ni pomemben samo en človek, vendar cel svet. Meniva tudi, da je ozaveščenost ljudi ključna. Pri prikrivanju kakršnihkoli informacij se začne rušiti ključna veriga rešitve. Na Slovenskem se z ukrepi in ozaveščenostjo med prebivalci nismo veliko ukvarjali, prav zato je bila umrljivost v Ljubljani zelo visoka v primerjavi z ameriškimi mesti. Če bi podatke o Ljubljani preračunali na 100 000 prebivalcev (takrat je bilo v Ljubljani ok. 57 000 prebivalcev [14]), bi umrljivost zaradi španske gripe znašala 877, kar je višje od kateregakoli mesta v ZDA, ki smo ga obravnavali v naši raziskovalni nalogi. Že podatki, ki smo jih našli o španski gripi za našo raziskovalno nalogo, nam govorijo o pomembnosti sodelovanja, ozaveščanja in enotnega ukrepanja. Žal nismo uspeli ponotranjiti teh dejstev, ki bi nam v pandemiji COVID zelo verjetno zmanjšala število okuženih in mrtvih.

VIRI IN LITERATURA

1. Keber, Katarina (2017). Epidemija v šolskih klopeh. Kronika 70: Iz zgodovine epidemij, str. 94 - 102 (<https://kronika.zzds.si/kronika/issue/view/345/294>)
2. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-sanfrancisco.html#>
3. Koronavirus: Kako so leta 1918 poskušali pandemijo španske gripe - BBC News
4. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-philadelphia.html#>
5. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-newyork.html#>
6. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-losangeles.html#>
7. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-chicago.html>
8. <https://www.influenzaarchive.org/cities/city-newhaven.html>
9. <https://www.nationalgeographic.com/history/article/how-cities-flattened-curve-1918-spanish-flu-pandemic-coronavirus>
10. Keber, Katarina (2020). "O španski bolezni, hripi posebne vrste". Acta Histriae, letnik 28, številka 1, str. 41-58. (<http://www.dlib.si>)
11. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2862335/>
12. <https://theconversation.com/3-lessons-from-how-schools-responded-to-the-1918-pandemic-worth-heeding-today-138403>
13. <https://www.pbs.org/newshour/health/analysis-why-some-schools-stayed-open-during-the-1918-flu-pandemic>
14. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Ljubljana>